

Podle pravidel pro žáky s lehkým mentálním postižením se pořád učí více romských dětí, než by odpovídalo zastoupení Romů mezi všemi školáky

4. září 2023

Stejně jako v předchozích letech ukázala data Ministerstva školství i v právě uplynulém školním roce, že romští žáci odcházejí z psychologických poraden zhruba desetkrát častěji s diagnózou lehkého mentálního postižení než jejich neromští spolužáci. Za tři roky monitorování se tak podle veřejného ochránce práv situace ve vzdělávání Romů příliš nezlepšila. Základní školy navštěvuje průměrně 3,5 % romských dětí. Mezi žáky vzdělávanými podle pravidel se sníženými nároky, určených právě pro děti s lehkým mentálním postižením, je ale víc než čtvrtina (26,2 %) Romů. Takový nepoměr vzbuzuje otázky, zda je u nás zajištěno rovné zacházení s Romy v jejich přístupu ke vzdělávání a jeho poskytování.

Už vloni veřejný ochránce práv [upozornil](#), že v pedagogicko-psychologických poradnách kvůli zastaralé diagnostice často nemusí poznat u dětí rozdíl mezi lehkým mentálním postižením a sociálním znevýhodněním. Projevy komplikovaného sociálního zázemí romských dětí tak mohou psychologové a speciální pedagogové mylně interpretovat jako mentální postižení. To má zásadní vliv nejen na vzdělávání těchto dětí, ale především na jejich budoucí pracovní uplatnění a další život.

Situaci by mohlo podle ombudsmana zlepšit využívání vhodnějších diagnostických nástrojů, které dokáží možné sociální znevýhodnění lépe odhalit. Jde například o testy, které se zaměřují na zmapování poznávacích procesů dítěte nebo sledují vývoj jeho schopností v čase, než aby výsledky srovnávaly s předem danou škálou hodnocení. Podle dostupných informací ale výměna zastaralých diagnostických nástrojů za modernější probíhá pomalu.

Odhady podílu romských žáků v základních školách

Školní rok	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
Podíl romských žáků v základních školách	3,5 %	3,6 %	3,6 %	3,5 %
Podíl romských žáků mezi dětmi vzdělávanými se sníženými nároky*	24,2 %	25,3 %	26,9 %	26,2 %
Z toho v 1. třídách	14,5 %	19,1 %	16,9 %	17 %

* Jde o žáky vzdělávané podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání se sníženými nároky na výstupy ze vzdělávání z důvodu lehkého mentálního postižení (RVP ZV UV)

Zdroj: MŠMT (Ministerstvo každý rok provádí sběr kvalifikovaných odhadů počtu romských žáků v předškolním, základním i středním vzdělávání.)

Veřejný ochránce práv v rámci monitoringu sleduje také předškolní vzdělávání romských dětí. Právě v mateřských školách se mohou děti ze sociálně znevýhodněného prostředí včas naučit dovednosti potřebné pro vstup na základní školu. Podíl romských dětí v nepovinných ročnících mateřských škol je ale stále nízký a v povinných ročnících dokonce klesá.

Odhady podílů romských žáků v mateřských školách

Školní rok	2019/ 2020	2020/ 2021	2021/ 2022	2022/ 2023
V povinném ročníku	3,51 %	3,29 %	3,16 %	3,14 %
V nepovinných ročnících	1,23 %	1,23 %	1,13 %	1,18 %

Zdroj: MŠMT (Ministerstvo každý rok provádí sběr kvalifikovaných odhadů počtu romských žáků v předškolním, základním i středním vzdělávání.)

Přestože se situace ve vzdělávání romských žáků v mnoha ohledech nezměnila, jako velký úspěch ocenil ombudsman dokončení rozsáhlého výzkumu, který ověřoval, [jak se osvědčily právě povinné ročníky mateřských škol](#). V něm autoři v sociálně vyloučených lokalitách mimo jiné zjišťovali hlavní důvody neúčasti romských dětí na předškolním vzdělávání. Protože samotní rodiče mateřské školy nenavštěvovali, nemají představu, jak školky běžně fungují, a proto do nich děti často ani neposílají. Někteří rodiče zase například nevědí, že do mateřských škol mohou chodit i děti nezaměstnaných rodičů. Kromě nedostatku mateřských škol v blízkosti bydliště hraje v neposlední řadě roli také nedostatečná kapacita mateřských škol.

Naplňování práva na rovné zacházení a ochrany před diskriminací veřejný ochránce práv monitoruje díky projektu Norských fondů „[Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv](#)“¹. V monitorovacích zprávách přináší informace o vývoji sledovaných indikátorů úrovně rovného zacházení v oblasti vzdělávání romských dětí a dalších dvou monitorovaných oblastech – rovném odměňování žen a mužů a procesních otázkách.

Na třetí monitorovací zprávu bude navazovat již závěrečná monitorovací zpráva. V ní veřejný ochránce práv shrne vývoj ve sledovaných oblastech za celé monitorovací období let 2020 až 2023. Doporučí také, jaká opatření by bylo vhodné přijmout, aby se v daných oblastech naplňování práva na rovné zacházení zlepšilo.

¹ Posílení aktivit veřejného ochránce práv v ochraně lidských práv (směrem k ustavení Národní lidskoprávní instituce v ČR), číslo projektu LP-PDP3-001. Projekt je součástí Programu lidská práva financovaného z Norských fondů 2014-2021 prostřednictvím Ministerstva financí,

Přílohy:

Monitorovací zpráva za rok 2022

<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/11782>

Monitorovací zpráva za rok 2021

<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/10620>

Monitorovací zpráva za rok 2020

<https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/9218>

Doporučení veřejné ochránkyne práv k povinnému předškolnímu vzdělávání 2019

https://www.ochrance.cz/dokument/doporuceni_verejne_ochrankyne_prav_k_povinnemu_predskolnimu_vzdelavani/

Doporučení veřejné ochránkyne práv ke společnému vzdělávání romských a neromských dětí (2018)

https://www.ochrance.cz/dokument/doporuceni_verejne_ochrankyne_prav_ke_spolecnemu_vzdelavani_romskych_a_neromskych_deti/index_1/

Doporučení veřejné ochránkyne práv k rovnému přístupu k předškolnímu vzdělávání (2018)

https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/25-2017-DIS-JMK_Doporuceni_k_rovnemu_pristupu_k_predskolnimu_vzdelavani.pdf

Výzkum veřejného ochránce práv k otázce etnického složení žáků bývalých zvláštních škol (2012)

https://www.ochrance.cz/dokument/vyzkum_verejneho_ochrance_prav_k_otazce_etnickeho_slozeni_zaku_byvalych_zvlastnich_skol/